

## VRAŽJA PRIČA

Poznavali ste Vladimira Vukovića? Vladeka. Vjerojatno niste i mogao bih to nazvati vašim gubitkom, no konstatirat ću samo – šteta. Bio je sjajan čovjek, jedan od posljednjih zagrebačkih džentlmena. Filmski kritičar, publicist, kozer, beskrajno duhovit čovjek. Dvadeset je godina prošlo od njegove smrti, punih dvadeset godina, a s njim su otišli i neki lijepi sadržaji života.

Proveo sam s njim u kavani Corso brojne godine u društvu ljudi filma, kazališta i književnosti. Bio je zaljubljen u umjetnost. I u Hrvatsku, što u ono vrijeme nije bilo suviše zahvalno. No sve što je volio, volio je pametno, tolerantno i s radošću, okružen tjeskobom svojeg siromaštva. Sva je njegova imovina bila kavanski stol i divne rasprave praćene smijehom vjernih slušača. Služio se ponekad vještinom šifriranog jezika koji su udbaši s drugih stolova mukotrpno slijedili. Sugestivnost njegovih rečenica bila je tako jaka da vam se činilo kako je svijet ljepši nego što je doista bio. Obljetnica njegove smrti jedini je razlog zašto pišem ovu priču, jer mi, da budem iskren, literatura u ovo vrijeme opće gadosti riječi i ne znači puno. On zavrjeđuje da ga se sjetim, osobito povodom jednog neobičnog događaja čije je bizarne okvire sam stvorio.

Sjećam se, te smo davne ljetne večeri izišli iz kina nas trojica: Vladek, režiser Zoran Tadić zvan Cici i ja. Bože, obojica su mrtvi. Gledali smo *Rosemaryinu bebū*, koja nas se jako dojmila. Volim Romana Polanskog. Taj šarmanтни nosonja jedan je od mojih najdražih režisera i usta su mi bila zatrpána oduševljenim rečenicama. Bilo je toplo i zvukovi grada miješali su se s mirisom znoja, parfema, kolonjskih voda i usijanog betona koji se nije uspio ohladiti pod gomilom koraka dokonih šetača.

– Volim njegov pesimizam, tu crnu humorističnost kojom su prožete scene između sna i jave. – dodatno sam gestikulacijom pojačavao svoja uvjerenja. Vladek je zastao. Nad njegovom glavom titrala je žućkasta svjetlost neonskog natpisa jednog kafića iz kojeg su dopirali smijeh, brbljanje i preglasan zvuk glazbe s radija.

– Meni su to najslabija mjesta.

– Najslabija? – ostao sam zatečen i zbunjen.

– Da, zato što je film najbolji tamo gdje je stvaran, gdje pokazuje običan život, jer tamo otkriva zlo.

– Kako to mislite? – pitao sam dok je žućkasta svjetlost otkrivala čas njegovo čelo, čas usta oko kojih je titrao ironičan osmijeh. Zoran Tadić je šutio i također se smješкао.

– Lijepo. Polanski nas uvjerava da je zlo u našem životu stalno prisutno. Prati nas u svakodnevnim situacijama, ali ga ne prepoznajemo. Zato su naoko sva jednostavna, životna mjesta filma, nazovimo ih tako, zapravo alegorija zla.

– Hoćete reći da se to odnosi čak i na trenutke kad Mia Farrow pjeva uspavanku nad kolijevkom?

– Tad najviše. Sve je metafikcija. Od bezazlenih situacija kad mladenci sele u novi stan, do govora, pogleda, predmeta, sve... Sve možete objasniti zastrašujućim značenjima.

Žućkasta svjetlost njegovim je očima davala neki zlokoban ton. Okrznulo me rame slučajnog prolaznika i ja se primaknem ulazu kafića. Zoran Tadić ostao je nepomičan. Smješкао se i šutio.

– Mislim da pretjerujete. Točno, to je film o đavlu, ali ipak samo film. Art, dragi Vladek!

– Art, velite? Samo čisti art?

– Naravno.

– Ali to je film u kojem je vrag na kraju stvarno rođen, zar ne?

– Hoćete reći da je zato svuda prisutan? Daje znakove koje ne primjećujemo?

– Želim reći da nam je vaš omiljeni Polanski poručio kako zlo u našem životu igra važnu ulogu, a da se on na neki način s tim i miri. Ali postoji i ona druga strana, puno svjetlija, suprotstavljena ovoj, na koju ne obraća dovoljno pažnje. Vjerojatno jer ga ne zanima.

Imao sam osjećaj da Zoran Tadić nešto želi reći, no očito mi se učinilo jer se samo odsutno smješkao.

– Ako je tako, – pokušao sam iskoristiti njegove riječi da u njih pustim i malo svog otrova – drago mi je da se vrug rodio na Manhattanu, zar ne? A to nije slučajno. Tom leglu pokvarenog, lihvarskog novca, lažne umjetnosti, blještave odjeće, napudranih lica i bestidnog snobizma. Zar ima ljepše mjesto za dolazak sotone?

Ubrzalo mi se disanje. Napravili smo nekoliko koraka i on se veselo nasmije.

– Bravo, trese vas mladenački bunt inspiriran problematičnom literaturom.

– Meni nije problematična! – žestoko sam uzvratilo, premda me on gledao blago i s razumijevanjem.

Danas vidim da je imao pravo. U to sam vrijeme naime čitao Bakunjinu.

– Nemojte misliti da je zlo samo privilegij bogatih. – popratio je to smijehom. – Ne, nije, budite sigurni.

Nastavili smo šetnju prema centru grada. Svjetla su bila upaljena i visjela su na terasama kafića poput Argusovih očiju. Prema nama su nalik bujici kuljali ljudi u lakoj ljetnoj odjeći, žamor je brujao nad našim glavama, a pod nogama je isijavala toplina sunca nataloženog u pločniku. Sve to vrijeme Zoran Tadić se samo zagonetno smješkao. Kao da je uživao u našem razgovoru ne želeći se miješati.

Deset godina kasnije, jedne isto tako sparne, ljetne večeri, vozio sam Vlodeka kući. Put nas je vodio Bijeničkom cestom, pored mirogojskih arkada i grobova nad čijim su betonskim i mramornim pokrovima palucale svijeće. S radija je dopirala divna melodija *'Round Midnight*, koju su nježnom sjetom pu-

nili Milesova truba, Coltraneov saksofon i Garlandov klavir, stapajući se s ritmičnim brujanjem automobila. Obožavao sam tu melodiju Theloniousa Monka.

Vladek je drijemao kao da ga je prigušeni zvuk dobrog *jazza* uspavao. Tad najednom iz klesarske radionice nasuprot groblju, bijesno lajući, pred auto izletješe četiri psa. Iskešenih zubi, plamtećih očiju, prepriječili su put i mahnito lajali. Očito četiri ulične skitnice, no djelovali su tako zastrašujuće da sam svom snagom zakočio. Vladekova je glava poletjela prema prednjem staklu. Probudio se iz drijemeža. Dalje nisam mogao jer se psi nisu micali bijesno lajući i otkrivajući očnjake s kojih se cijedila slina.

– Nevjerojatno... – promrsio sam razmišljajući što da učinim. Naprijed nisam mogao a da ih ne pogazim, i zato odlučih krenuti natrag. Tad primijetih Vladekovu ruku nad upravljačem i učini mi se kao da je žučkasta svjetlost opet zatitrala na njegovu licu.

– Čekajte, – rekao je s onim istim smiješkom od prije deset godina – koliko je sati?

Pogledao sam na sat. Kazaljke su bile slijepljene na broju dvanaest.

– Ponoć. – rekoah tiho.

– Ponoć. Zanimljivo. A sad pogledajte nebo.

Sagnuo sam glavu kroz prednje staklo. Iznad velikoga grobljanskog čempresa sjajio je pun Mjesec. Ona žučkasta svjetlost na Vladekovu licu sipila je ravno s te okrugle nebeske svjetiljke.

– I? – upitao je podigavši obrvu.

– Što i? – uzvratih nervozno. – Vidite i sami da zbog ovih podivljalih pasa ne mogu naprijed.

Stajali su ispred auta kao četiri kamene skulpture iz kojih bez prekida izlazi lavež.

– Zar vi stvarno mislite da su to psi? – rekao je i licem mu se prelije ironičan osmijeh. Osjetih naglo jezu u cijelom tijelu. Možda ju je pojačavao i mističan zvuk Milesove trube. Naglo

sam autom krenuo unazad. Vozeći brzo zaobilaznom ulicom, zaprijetih mu prstom.

– Još mi samo recite da im je gazda za to vrijeme obilazio grobove?

– Naravno, zato su i lajali.

– Zašto su lajali? – upitah ne skidajući pogled s ceste po kojoj sam vozio.

– Taj gazda kojeg ste spomenuli ne voli da ga se uznemiruje dok obavlja inventuru.

– Znači, ona četiri mala... – sad sam skrenuo pogled prema njemu.

Podigao je oba kažiprsta iznad čela tako da je doista izgledao kao da mu dva roščića vire iz glave. Nismo se prestali smijati sve dok ga nisam iskrcao pred kućom. Kad htjedoh krenuti, on lagano lupne dlanom po limenom krovu. Bilo je doista toplo, prozor sam imao otvoren i cijela unutrašnjost automobila bila je obasjana mjesečinom.

– Recite, vraćate li se onim istim putom preko Mirogoja? – pitao je sad ozbiljna lica.

– Naravno, a zašto ne bih?

– Ništa, ništa, znam da vi volite Polanskog.

– Naravno. Ne znam u kakvu ste ga doveli vezu s ovim psima na Mirogoju... – zanimalo me.

– Sjećate li se onog davnog razgovora o *Rosemaryinoj bebi*?

Pokušao sam, prevrtao po zaboravljenim ladicama s rola-ma odgledanih filmova u glavi, a onda me toplina ljetne noći podsjeti da je tako bilo baš kad smo izlazili iz kina.

Kimnuo sam bez riječi...

– Tvrdili ste da je to samo film. Čisti art, sjećate se?

– Da... Da, sjećam se.

– Ne znam jeste li nešto otada naučili, ali ako ste se odlučili vratiti cestom pored groblja, dajte da se odmah oprostimo.

Nasmijao sam se tako da je odjeknulo u mirnoj ulici. U ljetnoj noći mnogi su prozori bili otvoreni i moj je glasni

smijeh sigurno poremetio nečiji san. Smijući se i dalje, mahnuo sam tom sjajnom, mudrom, duhovitom čovjeku, tom zadnjem zagrebačkom džentlmenu, zbog kojeg i pišem ovu priču. Mahnuo i odjurio.

Da nemam tako čvrst razlog, doista ne bih pisao. U ovom slučaju, to je samo mali znak pažnje za jednu divnu dušu, ili kako bi Kundera rekao: »Borim se sjećanjem protiv zaborava.«

Dužan sam ipak završiti jednim priznanjem.

Drugi me dan u kavani, naravno, odmah pitao jesam li se vratio putom pored Mirogoja gdje smo sreli pse, a ja sam ležerno potvrdio.

Jasno, lagao sam.

Vratio sam se zaobilaznim putom, jako zaobilaznim, s ugašenim radijem, s trncima u leđima, nijednom više ne pogledavši puni Mjesec, čija je sablasna svjetlost, tako mi se činilo, prelila sve fasade pored kojih sam jurio kući. Ni sljedeća dva tjedna nisam vozio pored Mirogoja premda mi je to često bio najkraći put do centra grada.

Ali Vladek to zna. Zna i Zoran Tadić zvan Cici dok me zajedno odozgo motre svojim dobrim očima i smješkuju se. Ne zna jedino Roman Polanski. Ne zna simpatični nosonja da osim pritajenih znakova zla postoje i vidljivi znaci dobra, kojima čovjek ne može umaći i na koje bi uvijek s radošću trebao pristati.

Ili možda zna? Naravno da zna, zar treba uopće sumnjati?

Jer sve je to ipak samo film. Čisti art. A on je doista veliki redatelj.